

DAN JONES

HENRY V

**Inglismaa suurima sõdalaskuninga
imetabane tähelend**

Tõlkinud Piret Ruustal

Originaali tiitel:

HENRY V

The astonishing rise of England's greatest warrior king

Dan Jones

Head of Zeus

An Apollo Book

Toimetanud Kristjan Tedre

Kujundanud Jan Garshnek

Küljendanud Erje Hakman

Esikaanel: Henry V portree. Tundmatu kunstnik, 16. saj. © National Portrait Gallery, London

Copyright © Dan Jones, 2024

This translation of HENRY V is published by OÜ Argo by arrangement with Head of Zeus Ltd.

Kaardid © Jamie Whyte

Tõlge eesti keelde © Piret Ruustal ja kirjastus Argo, 2026

Kõik õigused kaitstud

www.argokirjastus.ee

ISBN 978-9908-61-036-8

Trükitud Tallinna Raamatutrükikojas

D.-le

Ta raamatute seltsis aega veetis, end töösse mattis üle pea.
Me vapper valitseja, osav ambur, ei jõude konutanud eal.
Versus rhythmici in laudem regis Henrici Quinti

„Hakkame pihta, poisid!“
Henry V, 25. oktoobril 1415

SISUKORD

Sissejuhatus	15
I OSA. PRINTS (1386–1413)	25
1. Poiss mustas õlgkübaras	27
2. Rahu hind	39
3. „Vaata, ma avan teie hauad“	49
4. Õigluse karm käsi	61
5. „Hea nõbu“	70
6. „Sest valitseb täismees“	81
7. Walesi prints	91
8. „Suur vaev ja hool“	104
9. „Tema imepärane vägi“	119
10. Kuritööd ja karistused	129
11. „Üllaim ja vapraim prints“	140
12. Salanõud ja nõukogud	152
13. Püha tuli	165
14. Mürgeldajad ja moraalilugejad	175
15. „Peadpööriv langus“	184
16. „Patu pojad“	193
II OSA. KUNINGAS (1413–1422)	205
17. „Hoopis teine mees“	207
18. Võltsid sõbrad	216
19. Teekond sõtta	230
20. „Püsimatu ja kapriisne õnn“	241
21. Põrgutuli	255
22. „Tema väike õnnistatud vägi“	267

KAARDID

Inglismaa, Wales ja Iirimaa 15. sajandi algupoolel	10
Prantsusmaa 15. sajandi algupoolel	12
Agincourt'i sõjakäik (1415)	268
Prantsusmaa Troyes' lepingu järel (1420)	338

I OSA

PRINTS

1386–1413

Mu Jumal! Mis ütlemata imelik maa, ja kui tujukas: pagendanud,
tapnud ja hävitanud või laostanud nii palju kuningaid, valitsejaid
ja muidu suuri mehi, ise rüvetatud ja rõhutatud ilmlõpmatust vaenust,
vastuoludest ja kadetsemisest...

Kuningas Richard II

1

POISS MUSTAS ÕLGKÜBARAS

Kahe läbi Inglismaa ja Walesi lopsakasse rohelusse uppuvate rajamaade voolava jõe, Wye ja Monnow' ühinemiskohas istuva masaja kindluse, Monmouthi lossi väravamaja ülemise korruse kambris vaevleb tuhudes noor naine.

Tema nimi on Mary de Bohun. Ta on ise vaevu lapseest väljas: blond ja nääpsuke, arvata kuusteist suve vana, kaarjad kulnud ja laiali asetsevad silmad ümaras näos, mis aheneb pisikeseks pehmeks lõuaks, ümberringi hõljumas kuldsete lokkide pilv.¹

Mary on kena tüdruk või vähemalt hiljem teda niimoodi joonistatakse, eks ikka meelitamiseks. Kuid esimese lapsega tuhuvoosis piinlemine on kõike muud kui kena. See on koorem ja kohustus. Selle koorma pani Jumal pattulangemise järel kõigile eevatütardele: „suur valu ja suur kannatus“, mis võib naise meeleheitele ajada, „kui ta arvab, et lõpp on ligi“.² Kohustus omakorda lasub kõrgemas seltskonnas kõigil Mary taolistel noortel naistel, kes on naidetud võimsate mees- tega – astjaks, kes viib edasi dünastiat. Ta peab sünnitama nii tihti, kui jaksab.

See on esimene kord, kui Mary oma kohust täidab: esimene laps, kelle ta ilma kannab.³ Ilmselt on ta hirmunud. Kui ei ole, siis peaks olema. Ühel päeval toob sünnitamine talle surma.

Mary on olnud abielus kaheteistkümnendast eluaastast saadik. Oli aeg, kus ta arvas, et temast saab nunn, nagu need püha Clara ordu õed, kes teda õpetasid. Aga see aeg sai järsku otsa 1381. aasta 5. veebruaril ühes häärberis siit kahesaja miili kaugusel, kui ta läks

paari oma abikaasaga, noorukese aadliku Henry Bolingbroke'iga, kes polnud ka ise neljateistkümmetki aastat täis.

Sellistele noortele paaridele nagu Bolingbroke ja Mary on antud palju, ja nende pulm kujutas endast külluslikku vaatamängu. Selle maksis kinni Mary äi Genti John, Lancasteri hertsog, kuninga onu ja võimsaim isand terves riigis. Peol kinkis Genti John Maryle rubiini. Uued meheõed kinkisid talle peekreid ja joogikanne.

Ja kui aeg kätte jõudis, kinkis ta vastne abikaasa, noor Bolingbroke talle lapse. Siin, täna, Monmouthi lossi väravamajas, tuleb see laps röökides ilmale.

Tema sündimise kuupäeva ei mäletata täpselt, sest tollal ei arvatud, et see suuremat loeks. Kuid palju hiljem fikseeritakse see ühes astrooloogilises traktaadis, mis seostab lapse erakordse tuleviku taevaste kehade liikumisega.

Täiesti võimatu täpsusega paneb tuleviku tähetark kirja:

16. september 1386.

11.22 hommikul.⁴

Sünnib poiss.

Ta saab nime oma isa järgi.

Noorisand Henry hingab.^{*5}

See Inglismaa, kuhu Henry sünnib, on koduks 2,23 miljonile inimesele, kelle üle valitseb kuningas ning keda peab oma võimu ja voli all mõnest tuhandest liikmest koosnev aristokraatide ja klerikute klass.⁶ Sellesse klassi sündimine annab tohutud privileegid: peaaegu kõigi teistega võrreldes lausa kujuteldamatu jõukuse, pikema oodatava eluea, parema ninaesise, rohkem seaduslikke vabadusi ning au lasta oma teod ja toimetused jäädvustada järeltulevate põlvete tarbeks. See on pilet võimu juurde.

Tõsi, kuningriigil on institutsioonid, mis seda võimu korraldavad ja vaos hoiavad: kroon, kirik ja parlament, samuti kohtud, ülikoolid ja kaupmeeste gildid. Neil on igal omad reeglid ja normid, mis kujunenud

* „Noorisand Henry“ öeldakse tema kohta perekonna dokumentides.

välja sajandite jooksul. Ent ehkki võim väljendub vastava ametikoha kaudu, *kontrollivad* seda paar tosinat suurmaaomanikuperet, täpselt nagu see, kuhu on sündinud Henry: aristokraatlik klikk, kelle minevik ja tulevik on põimunud vastastikuste abielude kaudu. Need on inimesed, kes omavad maad, mõistavad õigust, juhivad vägesid ja sulandavad oma isiklikud eesmärgid kuningriigi üldistesse eesmärkidesse.

Asjad on nii olnud mäletamata aegadest peale, ajanud sõrad tugevasti vastu kõikidele muutustele peale nende, mis on kulgenud märkamatuult, pisitasa. Viis aastat enne Henry sündi, 1381. aasta kaootilisel suvel, tõusis lihtrahvas üle terve Inglismaa mässule, tappes endast paremaid ja nõudes isandate võimu tühistamist. Nende nõudmisi eirati ja ülestõusnuid karistati julmalt. Mässajad küsisid: „Kui Adam kündis ja Eeva ketras, kes siis isand oli?“⁷ Kuid õpetatud arvamusele ei loe utoopiast kantud vemmalvärsid kõige vähematki. „Kui on loomulik, et inimene elab paljutahulises ühiskonnas, siis on vajalik, et eksisteeriks mingisugune vahend, millega teatud inimrühma üle valitseda,“ vastab see.⁸

Too *vahend* ilmutab end veresidemetega seotud aristokraatia kaudu. Niisiis on puhas õnneasi, et noor Henry sünnib just sellesse maailma, kõrgest soost Lancasteride koja esmasündinud poja esmasündinud pojana.

Lancasteride koja patriarh on Henry neljakümne kuue aastane vanaisa John of Gaunt ehk Genti John. Ta on kaugelt kõige rikkam ja mõjuvõimsam aadlimees Inglismaal. Ta on sõjamees, diplomaat, kirja-meeste – nende seas Geoffrey Chauceri – patroon ning John Wyclifi taoliste radikaalsete teoloogide kaitsja. Tal on suur perekond, kuhu kuuluvad lapsed kahe naise – Bolingbroke'i kadunud ema Blanche'i ning praeguse hertsoginna Kastiiilia Constanza – ja ühe armukese, Constanza õuedaami Katherine Swynfordiga, kellest saab ühel päeval samuti hertsoginna.

Lisaks Lancasteri hertsogi tiitlile on Genti Johnil viis krahvitiitlit ja tema maavaldused – mis laiuvad Lancashire'ist ja Midlandsist kuni Walesi ja East Angliani välja – on suuremad kui kellelgi teisel peale kuninga. Ta on eelmise kuninga Edward III elusolevatest poegadest vanim; tema nooremad vennad on 45-aastane Yorki hertsog Edmund Langley, veidi lihtsameelne tukunui, kelle huvi poliitika ja sõjapidamise vastu on tibatilluke ja asjakohane talent täiesti olematu, ning 32-aastane Gloucesteri hertsog Thomas, erudeeritud ja üleüldiselt imetletud, kuid agressiivne mees, kes ei talu lollpäid, kelle hulka ta loeb enda, Genti Johni ja Langley vennapoja, üheksateistaastase kuninga Richard II.

Genti Johnil on Richardiga samuti keeruline suhe: aeg-ajalt on kuningas koguni mänginud mõttega lasta onu mõrvata. Ent John oskab vennapojaga paremini ümber käia kui paljud teised. Enamgi veel, Johnil on pretensioon päris enda kroonile. Noore Henry sünni ajal viibib ta viie tuhande mehelise väega välismaal, üritades nõuelda Hispaania Kastiliia ja Leóni kuningriigi krooni, millele tal on teatud määral õigus oma naise Constanza kaudu.

Vaat niimoodi käivad asjad Lancasteride koja tipus. Omal ajal võib beebi Henry pärida nii mõndagi. Temast võib saada Hispaania kuningas. Vähim, mida tal loota, on et ühel päeval saab temast Inglismaa tähtsaim aadlimees – nii kaua, kui Genti John ja Henry üheksateistaastane isa Bolingbroke suudavad Lancasteride pärandit hallata ja selle talle tervena üle anda ilma, et nad ise langeksid oma kapriisse kuningast sugulase ohvriks.

Kui Henry sünnib, on Richard II olnud kuningas juba kümmekond aastat, alates aastast 1377, mil ta oli vaid kümnene. Tema vanemad olid Edward III vanim poeg Edward (võrreldamatu sõjamees, keda palju aega hiljem hakatakse kutsuma Mustaks Printsiks) ja kuninga venna-tütar Joan, „Kenti kaunis neid“.*

* Seega olid Richardi vanemad lihased nõod.

Richardi kroonimist tähistas rõõmupeoga kogu riik ja London rõkkas pöörases tänujoovastuses. Vana kuningas Edward oli troonil istunud pool sajandit ja kuigi ta oli omas monumentaalsuses olnud üks Inglismaa senise ajaloo võimsamaid monarhe, oli ta valitsus lõpuks kõvasti alla käinud ning langenud korrupsiooni ja klikivaenu küüsi.

Niisiis tervitati Richardit tookord kui päästjat. Ent nüüdseks, täismeheikka jõudnuna, pole ta rahva lootusi kaugeltki täitnud. Tal on üliarenenud rituaalitaju ja kuningavõimu visuaalse väljenduse tunnetus ning aukartustäratav arusaam kuningast kui vaimuliku ja koguni preesterliku võimu kandjast. Ent poliitikas peavad tema instinktid paremaks hoiduda sõjategevusest välismaal, kaldudes samas suisa türanliku karmuse poole kodukuningriigis – enam-vähem vastupidiselt sellele, mida oodatakse ühelt Plantageneti soost kuningalt.

Bolingbroke on Richardiga peaaegu üheealine ning temperamendilt ja iseloomult nii erinev, kui üldse olla saab. Mõnda aega kasvasid poisid külge külge kõrval.* Mõlemad löödi rüütliks kümneaastaselt jüripäeval, 23. aprillil 1377 nende hapra ja siis juba seniilse vanaisa Edward III poolt. Vaid paar kuud hiljem, kui Edward suri ja Richard tema pärijana troonile tõusis, anti Bolingbroke'ile roll kroonimis-talitusel: ta seisis Richardi selja taga ja hoidis tseremoniaalset mõõka Curtanat.**

Richardi valitsemise esimestel aastatel viibis Bolingbroke regulaarselt poisskuninga õukonnas, kandes hinnalisest kangast õmmeldud rõivaid ja karusnahku. Ta tõi ja sai kingitusi, mängis hasartmänge, küttis ulukeid, pidas pistrikujahti ning koguni võitles rüütliturniiridel.⁹ Poisid tegid ühtemoodi läbi 1381. aasta mässu õudused, kui vägivaldsed jõugud rüüstasid Londonit, lintšisid kõrgeid kuninglikke ametnikke, kelle seas oli ka Canterbury peapiiskop, põletasid maani maha Genti Johni Savoy palee ja mürdsid sisse Londoni Towerisse. Bolingbroke pääses kinnivõtmisest või veelgi hullemast ainult seetõttu,

* Richard sündis 6. jaanuaril 1367, Bolingbroke tõenäoliselt sama aasta 15. aprillil.

** See mõök arvati olevat kuulunud Inglismaa pühakust kuningale Edward Usutunnistajale või hoopis legendaarsele ümarlaua rüütlile Tristanile.

et üks lojaalne sõdur, John Ferrer nimeks, peitis ta riidekappi, kuniks oht möödaks oli.

Kuid viimastel aastatel on nõod lahku kasvanud: Richard on end ümbritsenud favoriitide klikiga, kelle hulgast Bolingbroke on rõhutatult välja arvatud. Lemmikute seas on kuninga endine õpetaja Simon Burley ja üldisemalt vihatud kahekümne nelja aastane Iirimaa hertsog Robert de Vere. See, kuidas viimasel õnnestub hõlpsasti kuninga tähelepanu saada, sütitab hiljem kuulujutte, et hertsog on kuninga ära nõidunud või võrgutanud.¹⁰

Ometi on need lipitsejad pelgalt sümptom ja mitte põhjus. Kuningas on toretsev, teatraalne ja füüsiliselt imponeeriv. Kuid samas on ta närviliselt ebakindel ja kahtlustav, riiuhimuline ning väiklane. Ta armastab monarhia kulda-karda, kuid ei saa päriselt aru sellest tõsisest rollist, mida tal täita tuleb. Seeasemel, et seda tunnistada ja otsida võimekate meeste abi, edutab ta pugejaid ja tallalakkujaid ning veenab iseennast, et teda ähvardavad vaenlased, kelle ainus eesmärk on talle kõikaid kodaraisse loopida. Richard jagab heldel käel rikkalikke kingitusi, kuid veelgi heldekäelisemalt jagab ta julmi sõnu. Mõnikord on ta vägivaldne: paar kuud enne noore Henry sündi virutas ta Arundeli krahvile ette hoiatamata nii jõulise hoobi, et too pikali kukkus.

Nagu edaspidi näeme, on poliitilised probleemid juba podisema hakanud ja pole kaugel aeg, mil see katel päriselt üle keeb.*

Siiski on Richard kuningas ja ainult tema suva tõttu püsib Bolingbroke oma isa Genti Johni paljude tiitlite ja tohutute valduste pärijana. Ainult kuninga õnnistusel kannab ta oma perekonna nooremat, Derby krahvi tiitlit. Ja just kuninga heakskiidul abiellus ta 1381. aastal noore Mary de Bohuniga, mis tõi Lancasteridele kaasa Mary osa Bohunite hiigelpärandusest: Herefordi, Essexi ja Northamptoni krahvkonnad.**

* Vaata 3. peatükist.

** Bohunid on põlvkondade jooksul kogunud märkimisväärse isikliku mõjuvõimu: himukate osalistena Edward I Šotimaa sõdades, Edward III Prantsusmaa sõjakäikudel ja viimati ristiretkel eesmärgiga purustada mamelukidest valitsejad Egiptuses, kus Mary kadunud isa Humphrey löi kaasa Aleksandria rüüstamisel.

Just Richardi heakskiitu on vaja selleks, et noor Henry, kes on praegu alles oma elu esimestes nädalates, saaks täismehena võtta sisse koha Lancasteride perekonnahierarhias ja Inglismaa avalikus elus.

Kuid kõigepealt peab noor Henry ellu jääma.

Teda peetakse kiduraks lapseks – ja see on ajastu, mis ei soosi nõrgukesi.¹¹ Isegi harilikel aegadel ei näe vähemalt iga viies Euroopas sündinud maimuke oma teist sünnipäeva; peaaegu kolmandik sureb enne täisikka jõudmist.¹² Kui Henry sünnib, on ohud suuremad kui kunagi varem. Aastakümneid on Euroopat piinanud mustaks surmaks kutsutud pandeemia järjestikused lained. See katk on juba kahandanud Inglismaa elanikkonda poole võrra. Ja ikka naaseb ta rohkemate ohvrite järele ja niidab nüüd põhiliselt noori. Esmakordsel saabumisel tabas katk ühevõrra lapsi ja täiskasvanuid. Ent kui see kolm aastat enne Henry sündi jälle pead tõstis, olid igast kümnest ohvrist üheksa lapsed.¹³

Liigub palju teooriaid, kuidas nakkust kõige paremini vältida: oksendada iga päev tühja kõhuga, voodisse heites ja ingveriga maitsestatud kuuma õlut juues mürgid välja higistada või siis aadrit lasta.¹⁴ Ilmselt pole neist ükski pisikestele beebidele sobilik. Niisiis öeldakse Henry ristimisel – riitus, mille käigus harilikult last määratakse soola, õli ja süljega ning kastetakse seejärel kolm korda ristimisvaagnasse – palveid, paludes ühe hiljuti surnud augustiini kanooniku, Bridlingtoni John Thwingi kaitset.

Eluajal Thwingi armastati. Kaheteistaastaselt andis ta kasinusvande, õppis hoolsalt Oxfordi ülikoolis ja elas hiljem laitmatu kloostrielu. Luulevormis eluloos meenutatakse ta meeldivat olekut ja selgitatakse, et „sellal kui teised magasid, ärkas tema tihtipeale ja palus usinasti Jumalat, ühtviisi nii noorest peast kui vanemas eas“. Ta olnuvat „üpris tark ... ja halastava loomuga ... diskreetne oma käitumiselt ja hoopiski mitte kättemaksuhimuline, tulvil kaastunnet ja kainet mõistust“.¹⁵ Imed, mis väidetavalt toimusid ta haua juures alates aastast 1379, viitavad, et tema vaim on tervendanud haigeid, toonud surnuid ellu tagasi ja kihutanud minema deemoneid.¹⁶

Henry mõlemad vanemad armastavad Thwingi: tema elust ja püha-dest tegudest on Mary kadunud isa Humphrey jaoks koostatud kommentaarium. Terve oma elu käib Bolingbroke kriisihetkedel Thwingi haul juhatus ja kaitset otsimas. Ehk loodab ta, et too kasin ja püha mees Bridlingtonist pakub nende esmasündinud pojale mingil moel moraalset eeskujut.

Siiski jätab katk praeguseks – kas siis Thwingi sekkumise või lihtsa saatusekäänaku tõttu – Henry rahule.

Ja ta kasvab suureks.

Noorus jaguneb faasidesse. Esimesed seitse eluaastat on Henry laps, elades faasis, mida õpetlased kutsuvad *infantia*'ks. Seitsmenda ja neljateistkümnenenda vahel tuleb poisipõli (*pueritia*), seejärel teismega, mis mõne arvates kestab kuni kahekümne esimese eluaastani, sellal kui teised jälle arvavad, et tegelikult lõpeb see alles siis, kui mees saab kolmekümne või koguni kolmekümne viie aastaseks – mis ongi jõukasse perre sündinud poisslapse keskmiselt oodatav eluiga.^{*17}

Lapsuke Henry veedab oma päevi pikksärgikestes ning sarlakpunase ja valgega satiinkleidikestes ning on ümbritsetud ainult naistest.¹⁸ Teda imetab amm nimega Joan Waryn, keda Henry peab meeles terve oma elu.¹⁹ Hiljem määratakse talle guvernant ehk „koolipreili“: tema nimi on Mary Hervy.²⁰ Kõige selle üle valvab tema ema Mary de Bohun, kes on ise alles hiljaaegu teismeeast välja saanud.

Mary on elegantne ja jumalakartlik ja ta majapidamises annab tooni see, mis talle endale naudingut valmistab. Ta armastab peeneid rõivaid ja kaunilt köidetud palveraamatuid. Ta peab lemmikutena koeri ja papagoisid ja mängib hõbedasel mängulaua malet. Oma kaheksateistkümnenenda sünnipäeva tähistamiseks peseb ta vaeste naiste jalgu ja kingib neile kuuepenniseid. Bolingbroke käib tema juures nii sageli kui võimalik ja ka siis, kui ta ise ära on – nagu tihti ongi –, saadab ta naisele kingituseks puuvilju, pähkleid ja värsked mereande.²¹

* Keskajal tõmbas sünnil oodatavat eluiga alla väikelaste suur suremus. Kahekümne viie aastaselt oli oodatav eluiga viiskümmend kaheksa.

Ennekõike aga on ta kodus kuulda muusikat. Mary mängib harfi. Ta mängib gitternit* ja laulab kenasti. Ta komponeerib muusikat noodilehtedel, kuhu ta ise joonlauaga jooni veab. Majakondseid ja nende külalisi löbustavad menestrelid ja moosekandid. Noor Henry kasvab, kõrvus helisemas sarvede ja trummide kõla ning lauljate hääled. See armastus ei lahtu iial.

Mary hoole all kolib see vilgas ja elavloomuline majapidamine – ning koos sellega lastetuba – ringi mööda Inglismaad. Henry õpib kõndima, jooksmata ja mängima Lancasteri hertsogite avarates lossides ja paleedes. Ema viib ta Leicesterisse ja Peterborough'sse. Nad peatuvad Genti Johni teise abikaasa hertsoginna Constanza juures Staffordshire'is Tutbury lossis. Nad veedavad aega Midlandsis Kenilworthis, punasest liivakivist kindluses, mis kerkib Mere'iks kutsutava tehisjärve jahedatest, tüünetest vetest ja mille ümber kihavad Genti Johni palgatud töömehed, kujundades toda Lancasteride peakorterit ümber tulevasele kuningale kõlbulikuks paleeks. Nende paikade vahel rännates õpib Henry nautima rikkaste poiste traditsioonilisi õuetegevusi: jahipidamist, kalastamist, ratsutamist ja jooksmist.²²

Kõige selle ringirändamise ajal perekond muudkui suureneb. Mary on pea kogu aeg käima peal. Henry on alles mudilane, kui 1387. aasta lõpus sünnib talle väike vend, kellele antakse inspireeriv Lancasteride nimi Thomas.** 1389. aasta juunis saabub veel üks vennake, John, ja 1390. aasta oktoobris Humphrey, kes ristitakse Mary kadunud isa järgi. Kaks öde, Blanche ja Philippa, ilmuvad lagedale 1392. ja 1394. aastal. Viimase maimukese sünni ajaks on Henry juba lastetoast välja kasvanud. Ta ei kanna enam kleidikesi, vaid linaseid särke ning rohevalgeid oravanahkse voodriga kuuekesi, talvel sarlakpunast mütsi ja suvel päikese kaitseks musta värvi õlgkübarat. Ta peseb end Londonist kohale tellitud seebiga ja tohib oma magamistoas küünlavalgel üleval olla ka pärast pimedat tulekut.²³ Ta on lapsepõlve üle elanud ja valmis asuma õpingute kallale.

* Gittern on väike kitarrisarnane näppepill, Euroopas populaarne 13.–15. sajandil. – *Tõlkija märkus.*

** Lancasteri krahv Thomas oli Edward II sõjakas nõbu, kes juhtis parunite mässu Edwardi vastu, kuni sai 1322. aastal Boroughbridge'i lahingus lüüa ja hukati seejärel reeturina.

Oma õppetunnid saab ta klassitoas ja sadulas. Aadlisoost poisid elavad sportlikult ja Henry peab õppima ratsutama, jahti pidama ning võitlema – ja siis kõike seda halastamatult harjutama. („See, kelle pärisosaks kord saavad relvad, peab alustama juba noores eas / Kõigi kunstide puhul siin maa peal on tähtsaim harjutamine,“ kirjutab üks tolle ajastu poet.)²⁴ Henry vanemad hangivad talle vajaliku varustuse: sadulad, mõõgad, jahilinnud ja -koerad, turvise. Kui ta haigestub, lasevad nad ta tõvevoodi juurde rutata pealinna parimatel arstidel. Nad määravad tema hariduse eest hoolitsejateks oma ustavaid sõpru ja sõltlasi, nende seas on Bolingbroke'i lapsepõlve mängukaaslane Peter Melbourne, sündinud perekonda, kes on olnud Lancasteride teenistuses aastakümneid, ja keda Genti John peab vaat et kasupojaks.

Samal ajal asub Henry raamatute kallale sama loomulikult kui füüsiliste tegevuste juurde. Ta ema palveraamatuis on paljugi imetleda: need on hirmilusad, hinnalised ja eredais värvides; Mary omanduses on ka uhke kõide lugudega Lancelotist ja Arthuri-aegsest Britanniast, illustreeritud piltidega, mis kujutavad noid legendaarseid rüütleid oma saalis pidutsemas.²⁵

Aga Henryl on ka endal raamatuid. Kaheksa-aastasena sai ta kingiks seitsmekõitelise kogumiku, millest õppida ladina keele grammatikat.²⁶ Kui need raamatud on sama levinud kui tundub olevat kogu ta ülejäänud haridus, aadlinooruki vääriline, siis sisaldavad need kõited tekste, mis kubisevad paganlikust ja kristlikust tarkusest. Henry loeb kreeklase Aisopose valme, roomlase Cato tarkuseteri ning lugusid, mille olevat kirja pannud tõsimeelne ja sõnaosav tsistertslasest munk Clairvaux' Bernard.²⁷ Ta õpib ladina keelt, kiriku universaalset keelt, ja prantsuse keelt, Euroopa aristokraatia ühiskeelt. Ta avab oma mõistuse teadmistele, mida on destilleeritud tsivilisatsiooni tuhandete aastate vältel. Ta imab endasse kogu loetu. Ta on intelligentne ja sügavmõtteline. Õpetlast ei saa temast küll eal, kuid juba noorest peast loeb ja kirjutab ta ladina, prantsuse ja inglise keeles – see viimane on hakanud tõusma talupojakeele staatusest ning esimest korda sajandite jooksul saab sellest kõrgkirjanduse ja koguni valitsuse asjaajamise keel. Juba varasest noorusest on Henry

paljulugened ning huvitatud sõnade ja ideede maailmast: ta imetleb mehi, kes on ühtviisi osavad nii sule kui mõõgaga.

Tema ema Mary sureb 1394. aastal Peterborough's kuuenda lapse, Henry noorima õe Philippa sünni põhjustatud trauma tagajärjel. Ta on alles kahekümne viie aastane.

Mary surm tuleb ajal, mil perekond juba leinab ühte endi seast: Genti Johni abikaasat Constanzat. Kahe naise matused toimuvad juulikuus järjestikustel päevadel Leicesteris Newarki Jumalaema Kuulutamise kirikus.* See kaunis pühakoda on kujundatud Lancasteride hertsoglikuks mausoleumiks, millele lisab pühadust reliikvia: okas Kristuse kibuvitsakroonist, mille oli sealt murdnud Prantsuse kuningas ja annetanud dünastia kunagisele patriarhile Henry Grosmontile.

Ja nii süngitab Lancasteride perekonna noorim Henry oma ema puhkama veel enne, kui saab kaheksa aastat täis. Ta on piisavalt vana, et ema mäletada – või vähemalt vormida selge idee ema mälestusest ja seda siis kalliks pidada. Mary õpetas teda ja ta vendi armastama muusikat, armastama õppimist, armastama raamatuid, armastama Jumalat. Henry peab ema meeles sellega, et armastab neid kõiki ka ise.

Henry muretseb, et Maryle pole surmas saanud osaks au, mida tema elatud elu väärrib.** Praegu aga saab ta teda ainult leinata ja lasta elul edasi minna. Mõneks ajaks läheb ta koos õdede-vendadega elama Mary ema, Herefordi krahvinna Joan FitzAlani juurde Lincolnshire'is asuvasse Bythami lossi. Ta haridustee jätkub sedapidi, kuidas mööduvad ta kaheksas ja seejärel üheksas sünnipäev. Ent kui saabub kümnes, on selge, et Henry ei saa palju kauem elada lapseelu. Ta on oma isa vanim poeg. Ja ta isa on Henry Bolingbroke. Kas talle meeldib

* Kirik on ammu hävinud, vaid väheseid varemeid võib näha De Montforti ülikooli pärimuskeskuses.

** Otsustades kiiruse järgi, millega ta laseb kuningaks saades emale uue hauakambri ehitada. Vaata 18. peatükist.

või ei, varsti tirib Inglismaa poliitika ta ära koolipingist ja tõukab täiskasvanute maailma.²⁴

Henry on vaevu poisieast väljas, kui tema ellu paiskub see Inglismaa, mis asub väljaspool turvalist Lancasteri losside ringi. Ta õpib ränga kogemuse kaudu, et see on ohtude maailm. Mässude maailm. Pagenduse maailm. Surma maailm.

Ennekõike on see maailm, mida kujundab kuningas Richard II veider ja ohtlik loomus.